

JANUAR

2025

KULTURNE INICIJATIVE KAO MOST ZA MEĐUETNIČKO POMIRENJE NA KOSOVU

Advocacy Center
for **Democratic Culture**

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Cooperation Office Kosovo

Naziv istraživanja: Kulturne inicijative kao most za međuetničko pomirenje na Kosovu

Izdavač: Centar za zastupanje demokratke kulture (ACDC)

Čika Jovina 3, Severna Mitrovica

www.acdc-kosovo.org

Godina objavljivanja: januar 2025

Disklejmjer: Izrada ove publikacije omogućena je uz podršku Švajcarskog programa saradnje. Sadržaj ovog dokumenta predstavlja stavove autora i ni na koji način ne odražava stavove Švajcarskog programa saradnje.

SADRŽAJ

UVOD	4
POZADINA.....	5
ANALIZA ISTRAŽIVANJA - UTICAJ KULTURNIH AKTIVNOSTI NA MEĐUKULTURNU SARADNJU NA SEVERU KOSOVA.....	7
PREGLED KULTURNIH INICIJATIVA KAO TEMELJA ZA MEĐUETNIČKO POMIRENJE NA KOSOVU.....	25
ZAKLJUČAK.....	34
PREPORUKE:	35

UVOD

Sa svojom bogatom istorijom i kulturnom raznolikošću, Kosovo se suočava sa brojnim izazovima, uključujući političku nestabilnost, ekonomski razvoj, kao i održavanje mira i koegzistencije među etnički različitim zajednicama. Unutar ove dinamike, sever Kosova se već godinama izdvaja kao posebno kompleksan region koji se razlikuje od ostatka sa specifičnim političkim i društvenim karakteristikama koje su produbile društvene podele i ograničile međusobnu interakciju između zajednica, jačajući predrasude i stereotipe.

U takvom okruženju, kulturne aktivnosti postaju ključni mostovi za povezivanje zajednica, pružajući prilike za prevazilaženje ovih barijera i otvaranje prostora za međusobno razumevanje i saradnju.

Istraživanje koje sprovodi NVO ACDC u okviru projekta "Platno kulture na severu Kosova", finansiranog od strane Švajcarskog programa saradnje, fokusira se na uticaj kulturnih inicijativa na severu Kosova. Cilj je da se ispita kako ove aktivnosti doprinose promociji međuetničkog razumevanja i unapređenju međukulturne saradnje.

POZADINA

Kulturne aktivnosti na Balkanu tradicionalno imaju značajnu ulogu u povezivanju zajednica i smanjenju predrasuda. Brojna istraživanja o međukulturnim aktivnostima pokazuju njihovu značajnu ulogu u povezivanju, posebno na pozadini različitih kulturnih i istorijskih složenosti. Na primer, programi razmene mladih, kao što su Erasmus+ i RYCO (Regional Youth Cooperation Office), pokazali su se kao efikasni u promociji međukulturnog razumevanja i dugoročne stabilnosti u regionima koji su prethodno bili pogođeni konfliktima.¹Ovi programi omogućavaju mladima da prevaziđu istorijske nesuglasice kroz zajedničko učenje i saradnju, stvarajući tako temelje za zajednički evropski identitet i umanjujući nacionalističke sentimente.

Na Kosovu, brojni međunarodni i lokalni projekti pokrenuti su s ciljem smanjenja tenzija i izgradnje mostova između zajednica. Sever Kosova je region gde su ove podele najočiglednije, ali i mesto gde umetnost i kultura mogu igrati značajnu ulogu. Inicijative poput muzičkih festivala, pozorišnih predstava i kulturnih poseta već su pokazale potencijal da smanje razlike i unaprede dijalog među zajednicama. U drugom delu dokumenta biće detaljnije reči o tim inicijativama i njihovom doprinosu povezivanju zajednica.

Da bi se detaljno sagledala uloga kulturnih aktivnosti, sprovedeno je istraživanje čiji rezultati osvetljavaju konkretan uticaj ovih inicijativa na jačanje međukulturne saradnje i pomirenja.

U nastavku, predstavljamo ključne nalaze ovog istraživanja, ističući njegov značaj za dalje unapređenje kulturnih inicijativa u regionu.

¹ [MAPPING-ANALYSIS-OF-YOUTH-EXCHANGE-PROGRAMMES-IN-THE-WESTERN-BALKANS.pdf](#)

ANALIZA ISTRAŽIVANJA - UTICAJ KULTURNIH
AKTIVNOSTI NA MEĐUKULTURNU SARADNJU
NA SEVERU KOSOVA

Metodologija

Za potrebe ovog istraživanja koristili smo kombinaciju fokus grupa i online anketa kako bismo dobili dublji uvid u stavove i percepcije učesnika o kulturnim aktivnostima i njihovom uticaju na međuetničku saradnju.

Fokus grupe su organizovane sa ciljem da se omogući detaljnija diskusija o specifičnim temama vezanim za kulturne događaje i međuetničku interakciju. Učesnici su bili iz različitih etničkih zajednica severa Kosova koji su pružili informacije o kulturnim potrebama, interesovanjima, kao i preprekama sa kojima se učesnici suočavaju u kulturnom uključivanju i saradnji.

Istraživanje je realizovano tokom novembra i decembra 2024. godine, sa ukupno 30 učesnika koji su predstavljali različite demografske profile. Svi učesnici su imali srednje ili više obrazovanje, čime je osigurana određena razina analitičkog pristupa i razumevanja tema. Distribucija polova među učesnicima bila je relativno izbalansirana, sa 53% ženskih i 47% muških učesnika.

Istovremeno, sproveli smo online anketu koja je bila dostupna široj populaciji severa Kosovau sa ukupno 305 ispitanika koji su učestvovali. Anketa je dizajnirana da prikupi kvantitativne podatke o učestalosti učešća u kulturnim aktivnostima, percepciji njihovog uticaja na smanjenje predrasuda i stereotipa, kao i motivacionim faktorima i barijerama koje utiču na učešće. Anketni upitnik bio je dostupan na srpski i albanski, čime smo osigurali inkluzivnost i pristupačnost istraživanja. Odgovori iz ankete su kvantitativno analizirani kako bi se dobili opšti trendovi i statistički podaci koji dopunjuju uvide dobijene iz fokus grupa.

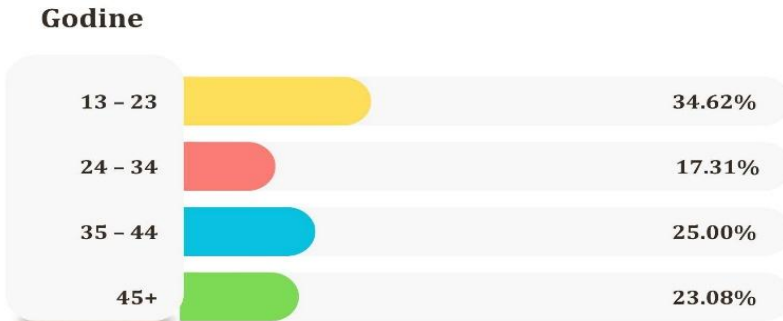
Obe metode istraživanja su omogućile sveobuhvatan pristup razumevanju kako kulturne aktivnosti utiču na međuetničke odnose na

severu Kosova, omogućavajući nam da formuliramo preporuke zasnovane na stvarnim potrebama i iskustvima zajednica.

Demografski podaci

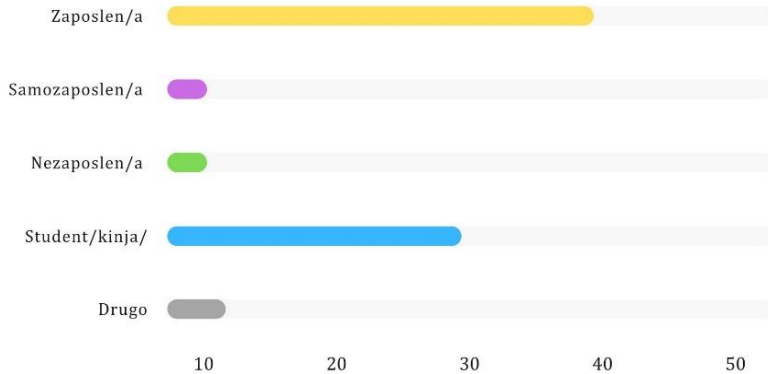

Pol učesnika: Istraživanje pokazuje značajnu zastupljenost žena, koje čine 59% ispitanika, dok muškarci predstavljaju 41% učesnika.

Starosna distribucija: Najbrojnija starosna grupa među učesnicima su bili mladi između 13 i 23 godine, koji čine 34.62% ispitanika. Osobe između 35 i 44 godine čine 25% učesnika, dok je učešće osoba starijih od 45 godina 23.08%.

Radni status

Radni status: Većina ispitanika su studenti, dok zaposleni i nezaposleni zajedno čine značajan deo uzorka.

Geografska raspodela: Učesnici su iz opština na severu Kosova, uključujući Severnu Mitrovicu, Leposavić, Zubin Potok i Zvečan.

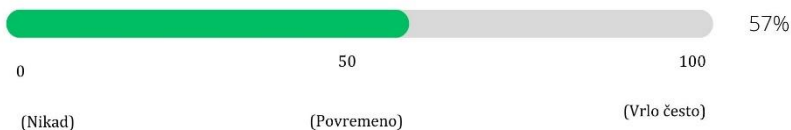
Ovi demografski podaci pružaju uvid u strukturu učesnika i omogućavaju bolje razumevanje kako različite demografske grupe doživljavaju kulturne aktivnosti i kako one utiču na međukulturnu saradnju i razumevanje na severu Kosova.

UČESTVOVANJE U MEDJUKULTURNIM DOGAĐAJIMA I UTICAJ

69% ispitanika, izrazilo je visok stepen voljnosti za učešće u događajima koje organizuju druge etničke zajednice.

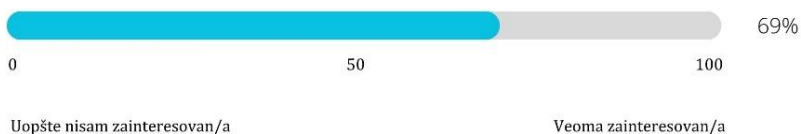
Većina ispitanika slaže se da kulturne aktivnosti imaju pozitivan efekat na međuetničko razumevanje i smanjenje predrasuda.

Koliko često učestvujete u kulturnim događajima (kao što su koncerti, pozorišne predstave, izložbe)?

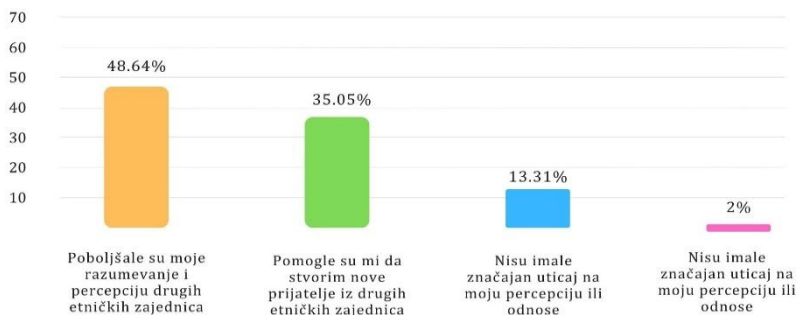
Rezultat od 57% na skali učestvovanja u kulturnim događajima, koja se merila od 0 (nikada) do 100 (veoma često), pokazuje da ispitanici umereno često učestvuju u aktivnostima kao što su koncerti, pozorišne predstave i izložbe. Tokom diskusije na fokus grupama, učesnici su potvrdili da postoji izvesno interesovanje za učešće u kulturnim događajima i izrazili entuzijazam za ovakvim aktivnostima koje, kako su naveli, obogaćuju društveni život.

Koliko biste bili voljni učestvovati u kulturnim događajima koje organizuju pripadnici drugih etničkih zajednica?

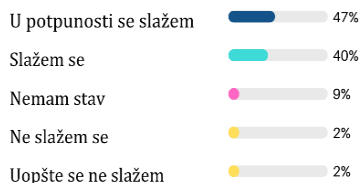
Pored toga, ispitanici su pokazali značajan interes za učešće u kulturnim događajima organizovanim od strane drugih etničkih zajednica, sa 69% njih koji su izrazili visok stepen voljnosti da učestvuju što ukazuje na otvorenost i spremnost za međukulturnu interakciju. Međutim, uprkos ovom interesu, učesnici su istakli da postoje brojni izazovi poput političke situacije na severu Kosova, zatim, jezička barijera, posebno u multietničkim sredinama gde se aktivnosti često organizuju na jeziku koji nije prvi jezik svih učesnika.

Kako kulturne aktivnosti u kojima ste učestvovali utiču na vašu percepciju i odnos prema drugim etničkim zajednicama?

U pogledu uticaja na odnos prema drugim zajednicama, 48.64% ispitanika je odgovorilo da su kulturne aktivnosti na kojima su učestvovali poboljšale njihovo razumevanje i percepciju drugih etničkih zajednica, što ukazuje na značajan pozitivan efekat kulturnih aktivnosti na međuetničko razumevanje i smanjenje predrasuda. Zatim, 35.05% ispitanika je odgovorilo da su kulturne aktivnosti pomogle u stvaranju novih prijateljstava sa ljudima iz drugih etničkih zajednica. Manji procenat, 13.31%, smatra da kulturne aktivnosti nisu imale značajan

Više međukulturnih aktivnosti doprinosi razumevanju.

Kulturni događaji smanjuju predrasude i stereotipe.

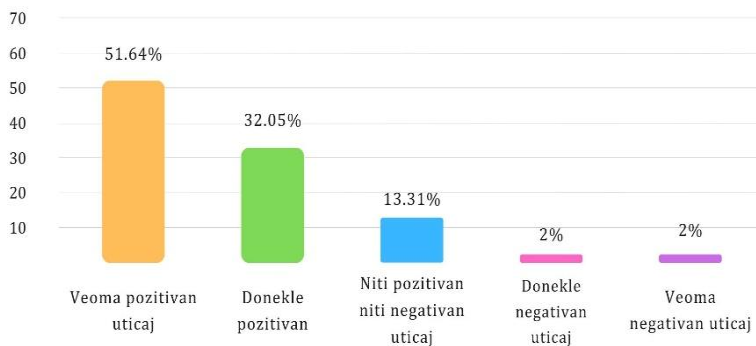

uticaj na njihovu percepciju ili odnose, dok samo 2% ispitanika je navelo da kulturne aktivnosti nisu imale značajan uticaj.

Većina učesnika (87.24%) slaže se da više međukulturnih aktivnosti doprinosi boljem razumevanju među zajednicama.

Dalje, 81.1% učesnika potvrđuju pozitivan uticaj kulturnih događaja na smanjenje predrasuda. Dobijeni podaci ukazuju na to da učesnici cene međukulturne aktivnosti i vide ih kao ključne za unapređenje međuetničkog razumevanja, smanjenje predrasuda, i izgradnju poverenja među zajednicama.

Kako procenjujete uticaj kulturnih događaja na smanjenje stereotipa i predrasuda među etničkim grupama?

Na pitanje o uticaju kulturnih događaja na smanjenje stereotipa i predrasuda među etničkim grupama, preko 40% ispitanika ocenjuje da ovi događaji imaju "veoma pozitivan uticaj", dok oko 30% misli da je uticaj "donekle pozitivan". Ovo pokazuje široku podršku za ideju da kulturne aktivnosti efikasno doprinose međukulturalnom razumevanju i smanjenju predrasuda. Manji deo, oko 20%, smatra da kulturni događaji nemaju značajan uticaj, dok je procenat onih koji vide negativan uticaj minimalan.

Analizirajući podatke, primećuje se da postoji osnova za dalje jačanje kulturnih inicijativa kao sredstva za unapređenje međukomunalne

komunikacije i razumevanja, što može biti ključno za održavanje socijalne kohezije i mira na severu Kosova.

Učesnici fokus grupa su se saglasili da kulturne aktivnosti igraju značajnu ulogu u povezivanju ljudi i izgradnji socijalne kohezije. Umesto da se vide kao podeljeni entiteti, učesnici su rekli da kulturne aktivnosti stvaraju prostor za zajedničku razmenu ideja koje je posebno važno u post-konfliktnim zajednicama, kao što je sever Kosova. Podelili su iskustva o tome kako su zajednički događaji, poput Mitrovica Rock School i Zana Festivala, otvorili prostor za iskrenu interakciju i saradnju. Istaknuto je da su ovakvi događaji omogućili mladima da se upoznaju u neformalnom i opuštenom okruženju, što je često dovodilo do stvaranja prijateljstava.

Dalje, nevladine organizacije su prepoznate kao ključni akteri u promociji kulturne saradnje i međuetničkog povezivanja. Fokus grupe su posebno istakle organizacije koje su razvile inicijative namenjene mladima. Aktivnosti poput festivala kafe i muzičkih koncerata ocenjene su kao posebno uspešne.

Na kraju, učesnici su se složili da kultura ima moć da poveže ljude kroz univerzalne teme kao što su ljubav, radost, patnja. Kroz umetničke projekte, mladi ljudi mogu prevazići predrasude i razviti dublje razumevanje za druge zajednice. Ovaj proces, prema mišljenju učesnika, može doprineti većoj međusobnoj toleranciji i poštovanju, bez obzira na etničke ili kulturne razlike.

MOTIVACIJE I PREPREKE

Dve glavne motivacije za učešće u kulturnim događajima su interesovanje i socijalni aspekti.

Nedostatak informacija o događajima, jezičke barijere, i osećaj nesigurnosti prilikom interakcije sa drugim zajednicama su glavne prepreke za učešće.

Iz podataka prikupljenih anketom o faktorima koji motivišu učesnike da se angažuju u kulturnim događajima, dobili smo sledeće rezultate:

Koliko smatrate sledeće faktore važnim za vašu motivaciju da učestvujete u kulturnim događajima?

	NIJE VAŽNO	MALO VAŽNO	SREDNJE VAŽNO	VRLO VAŽNO	KLJUČNO
Interesovanje za umetnost	0%	8.70%	47.83%	41.30%	2.17%
Upoznavanje novih ljudi	0%	6.82%	18.18%	52.27%	22.73%
Pristupačnost kulturnih događaja	4.44%	4.44%	24.44%	55.56%	11.11%

Analiza pokazuje da većina ispitanika (89.13%) smatra interesovanje za umetnost ključnim ili vrlo važnim faktorom za učešće u kulturnim događajima što ukazuje na to da lični afinitet prema umetnosti igra značajnu ulogu u motivaciji za učešće.

Osim ličnog interesovanja, veliki deo ispitanika, odnosno 75% ispitanika, vidi upoznavanje novih ljudi kao vrlo važan ili ključan motivacioni factor čime se potvrđuje da socijalni aspekti kulturnih događaja imaju veliki uticaj na učešće.

Pored umetničkog interesovanja i socijalnih motiva, pristupačnost (vreme i mesto održavanja) je za 66.67% učesnika vrlo važna ili ključna, što naglašava potrebu za organizovanjem događaja na lako dostupnim lokacijama.

Ovi podaci ukazuju na to da, iako je interes za umetnost primarni motivator, socijalni elementi i logistička pristupačnost takođe igraju ključne uloge u podsticanju učešća u kulturnim događajima.

Analiza prepreka za učestvovanje u kulturnim aktivnostima prema anketi pokazuje sledeće ključne faktore:

Koje prepreke smatrate najvećim izazovima za učestvovanje u kulturnim aktivnostima?

	UOPŠTE SE NE SLAŽEM	NE SLAŽEM SE	NEMAM STAV	SLAŽEM SE	POTPUNO SE SLAŽEM
Nedostatak informacija	4.35%	0.00%	15.22%	67.39%	13.04%
Nedostatak interesovanja	4.35%	6.52%	15.22%	58.70%	15.22%
Jezičke barijere	2.17%	15.22%	13.04%	52.17%	17.39%
Osećaj nesigurnosti	2.17%	15.22%	19.57%	47.83%	15.22%

Što se tiče prepreka, većina ispitanika (67.39%) smatra da je nedostatak informacija o kulturnim događajima značajna prepreka za njihovo učešće što ukazuje na potrebu za poboljšanjem komunikacije i dostupnosti informacija o događajima.

Značajan deo ispitanika (58.70%) vidi nedostatak interesovanja kao značajnu prepreku. Ovo može biti indikator da kulturni programi trenutno ne zadovoljavaju potrebe ili interese određenih segmenata populacije.

Preko polovine ispitanika (52.17%) identifikuje jezičke barijere kao prepreku što naglašava značaj inkluzivnosti u planiranju kulturnih aktivnosti, naročito u multietničkim sredinama. Tokom diskusija u fokus grupama, učesnici su često isticali da nedostatak zajedničkih prostora za okupljanje dodatno doprinosi osećaju izolacije. Jezičke barijere su takođe bile tema diskusije, gde su učesnici ukazali da čak i osnovno znanje jezika druge zajednice može značajno olakšati interakciju i smanjiti nesporazume.

Oko 47.83% ispitanika ukazuje na osećaj nesigurnosti prilikom interakcije sa drugim zajednicama, što svakako odražava širi društveno-politički kontekst na severu Kosova, gde su bezbednosni izazovi i dalje

prisutni. Ovaj osećaj nesigurnosti se takođe odražava u diskusijama u fokus grupama, gde učesnici prepoznaju političke faktore koji stvaraju barijere za poverenje među zajednicama.

U tom kontekstu, učesnici su naglasili da je za efikasne kulturne inicijative važno da kulturna politika bude nezavisna od političkog uticaja.

“Za efikasne kulturne inicijative važno da je da budu nezavisna od političkog uticaja.”

-učesnik focus grupe

Mnogi učesnici su ukazali na to da negativni politički uticaji često ometaju međusobnu saradnju među zajednicama. Zbog političkih nesuglasica, mnoge kulturne inicijative bivaju pogođene i ograničene. Ukoliko bi se politika isključila iz kulturnih inicijativa, učesnici smatraju da bi to moglo dovesti do značajnog napretka u izgradnji međusobnog poverenja i saradnje među zajednicama.

Uprkos svim prednostima koje umetnost i kultura pružaju, učesnici su potvrdili postojanje jaza u razumevanju i prihvatanju drugih kultura. Ovaj jaz je često posledica nedostatka obrazovanja o drugim zajednicama, ali i političkih faktora koji stvaraju barijere za poverenje. Za rešavanje ovog problema, učesnici su naglasili značaj obrazovnih sistema u podsticanju međusobnog razumevanja, kroz nastavni proces koji integriše teme međukulturne saradnje.

PREFERENCIJE I INFORMISANJE

Istraživanje identifikuje muzičke koncerte i pozorišne predstave kao najpoželjnije kulturne događaje, sa izraženim interesom za scenske umetnosti.

Društvene mreže su glavni izvor informacija o kulturnim događajima, što ukazuje na potrebu za jačom online promocijom i angažovanjem preko društvenih platformi.

Koje vrste kulturnih događaja biste želeli da vidite više u vašoj zajednici?

U fokusu našeg istraživanja, muzički koncerti su se istakli kao najpoželjniji kulturni događaji među ispitanicima, otkrivajući snažan interes za ovim oblikom zabave i kulture, što ukazuje na snažan interes za ovim oblikom zabave i kulture u zajednici. Osim muzičkih koncerata, značajan interes postoji i za pozorišne predstave, što dodatno pokazuje naklonost prema scenskim umetnostima.

Programi poput Eko Art festivala i Mitrovica Rock School pokazuju kako pristup različitim formama umetnosti može pozitivno uticati na mlade i omogućiti im da prevaziđu etničke barijere kroz zajedničke interese i aktivnosti.

Izložbe su takođe prepoznate kao željene aktivnosti, reflektujući interes za vizuelne umetnosti i obrazovanje kroz umetnost. Književne večeri i filmske projekcije, iako manje popularne u poređenju s prethodno navedenim, ipak imaju svoju publiku koja želi više takvih sadržaja.

Kroz iskustva sa Pirit festivalom, učesnici su ukazali na to da muzički događaji mogu imati ključnu ulogu u obogaćivanju života zajednice.

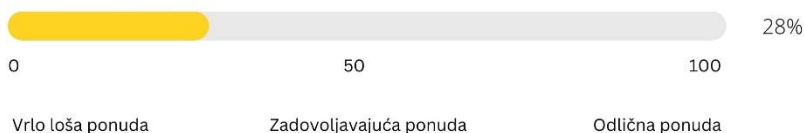

„Festival je pužio priliku za interakciju među ljudima, podstakao kreativnost i omogućio lokalnim umetnicima da

se predstave široj javnosti.“ - Učesnik fokus grupe

Pored toga, tokom diskusije na fokus grupama, učesnici su izneli i da postoji pozitivan odgovor publike na događaje poput ovog, što pokazuje veliku želju za kulturnim manifestacijama.

Kako ocenjujete trenutnu ponudu kulturnih događaja u vašoj opštini?

Ipak, iako postoji entuzijizam za takve događaje, ispitanici su ocenili trenutnu ponudu kulturnih događaja u svojoj opštini sa 28% na skali od 0 do 100, što ukazuje na percepciju da je ponuda kulturnih događaja daleko od zadovoljavajuće. Ovaj rezultat sugerise da postoji značajan prostor za poboljšanje i proširenje kulturnih aktivnosti kako bi se bolje zadovoljile potrebe i interesovanja lokalne zajednice. Takva percepcija ukazuje na to da organizatori i lokalne vlasti imaju priliku da unaprede kulturnu ponudu i prilagode je potrebama i željama različitih grupa u zajednici.

Koji kanal najčešće koristite za dobijanje informacija o kulturnim događajima?

Iz podataka o kanalima kojima ispitanici najčešće pristupaju informacijama o kulturnim događajima, vidimo da društvene mreže

dominiraju kao glavni izvor informacija. Velika većina ispitanika se oslanja na društvene mreže za dobijanje informacija o kulturnim događajima. Ovi podaci svakako potvrđuju značaj digitalnih platformi u modernoj komunikaciji i njihovu sposobnost da brzo i široko distribuiraju informacije.

Prema mišljenju učesnika fokus grupa, važno je da se kulturni događaji održavaju na jezicima koje razumeju sve zajednice, te da informacije o događajima budu široko dostupne preko različitih medijskih platformi. To uključuje ne samo društvene mreže, već i lokalne medije, veb stranice, mobilne aplikacije i bilteni koji mogu biti prilagođeni različitim grupama, čime se osigurava da niko nije isključen iz kulturnog života zajednice.

Lokalni mediji i preporuke prijatelja takođe igraju ulogu, ali su znatno manje zastupljeni u poređenju sa društvenim mrežama što svakako ukazuje da organizatori treba da ulože više resursa u online promociju i angažovanje preko društvenih platformi kako bi efikasno informisali zajednicu o kulturnim događajima.. Pored povećanja online prisutnosti, važno je i da se organizatori fokusiraju na razvoj strategija za angažovanje publike kroz interaktivni sadržaj i uključivanje zajednice u kreiranje programa, što može dodatno potaknuti interes i učešće u kulturnim aktivnostima.

Povratne informacija ispitanika o predlozima za unapređenje kulturnih aktivnosti:

Bolja informisanost o kulturnim događajima, korišćenje različitih medija poput portala, radia i društvenih mreža za efikasnije širenje informacija

Uključivanje mladih u kulturne aktivnosti kroz specifične programe i veće angažovanje u organizaciji događaja

Unapređenje kulturne saradnje na regionalnom nivou, što bi moglo obogatiti lokalnu ponudu događaja i omogućiti razmenu iskustava i ideja.

Više resursa usmeriti ka kulturnim projektima, posebno u manje osetljive teme koje mogu privući širu publiku bez potencijalnih kontroverzi.

Osnivanje centara koji bi promovisali multikulturalizam i bili otvoreni za sve etničke zajednice, što bi doprinelo boljem međusobnom razumevanju i saradnji.

Veći broj kulturnih događaja koji obuhvataju različite forme umetnosti, od muzičkih koncerata do filmskih projekcija i književnih večeri.

Organizovanje izložbe i radionice, koji angažuju zajednicu i jačaju ili doprinose socijalnim odnosima između različitih zajednica.

Organizovanje sportskih događaja koji podstiču učešće i saradnju između mladih iz različitih etničkih zajednica.

Razvijanje lokalnih platformi (internet portali, radijske emisije, društvene mreže) koje bi omogućile interakciju i dijalog između različitih zajednica.

PREGLED KULTURNIH INICIJATIVA KAO TEMELJA
ZA MEĐUETNIČKO POMIRENJE NA KOSOVU

Rezultati istraživanja jasno ukazuju na značaj kulturnih aktivnosti u jačanju međuetničkog razumevanja i smanjenju predrasuda na severu Kosova. Razumevanje pozadine ovih aktivnosti ključ je za dublje sagledavanje njihovog uticaja i potencijala.

U nastavku, prikazaćemo pregled ključnih kulturnih inicijativa koje su postavile osnovu za ove rezultate. Analizirajući njihove karakteristike, izazove i doprinose, pružamo širi kontekst koji osvetljava kako su umetnost i kultura postale mostovi među zajednicama.

U poslednjih nekoliko godina, međunarodne organizacije na Kosovu, kao i različite nevladine organizacije su pokrenule niz inicijativa kako bi unapredili kulturnu inkluziju i dijaloga, i poboljšali odnose između zajednica na Kosovu. Cilj ovih inicijativa bio je da se smanje predrasude, izgrade mostovi razumevanja i omogući zajednički život na ovoj etnički podeljenoj teritoriji.

Projekti kao što su USAID-ov program "**Advancing Kosovo Together**" (**AKT**)² doprineli su povećanju ekonomskih mogućnosti za manjinske zajednice i unapredili uslove koji su omogućili Kosovskim Srbima i drugim etničkim manjinama da se aktivnije uključe u radnu snagu i institucije vlade, istovremeno čuvajući njihovo jedinstveno kulturno nasleđe.³

Pored ekonomskog osnaživanja, drugi programi poput '**Reconciliation and Conflict Transformation Program**' (Program za pomirenje i transformaciju konflikta) direktno se fokusiraju na obnavljanje poverenja između zajednica.⁴ Podržan od USAID-a, ovaj program igra ključnu ulogu u obnavljanju poverenja između zajednica. Program omogućava dublje angažovanje sa kulturnim i društvenim kontekstom

² <https://developmentpi.com/what-we-do/projects/usaid-advancing-kosovo-together>

³ <https://chemonics.com/projects/strengthening-interethnic-cooperation-kosovo/>

⁴ <https://www.rctkosovo.com/>

Kosova, pružajući platforme za dijalog i zajedničko rešavanje problema koje zajednice identifikuju kao prioritete. U okviru RCT programa organizuju se različite kulturne aktivnosti kao što su izložbe, kulturne posete, večeri poezije, i festival kafe, koji omogućavaju ljudima iz različitih zajednica da se povežu, dele svoja iskustva i rade na izgradnji međusobnog poverenja. Ove aktivnosti pružaju prostor za kreativno izražavanje, promociju zajedničkih vrednosti i doprinos procesu pomirenja na individualnom i zajedničkom nivou.

Slično RCT programu, inicijativa '**Kako te vidim?**' koristi umetnost i medijsku pismenost kao sredstva za produblivanje međukulturnog razumevanja i saradnje. Inicijativa⁵ je program Misije OEBS-a u saradnji sa DokuFest-om koji organizuje interkulturalne razmene i kampove za mlade. Cilj programa je jačanje međusobnog razumevanja i razbijanje stereotipa kroz stvaranje audiovizuelnih materijala, gde učesnici intervjuju jedni druge. Aktivnosti uključuju kulturne posete širom Kosova, susrete sa organizacijama koje se bave kulturnom razmenom i dijalogom, kao i edukaciju iz oblasti medijske i filmske pismenosti.

Na severu Kosova, u etnički podeljenom gradu Mitrovici, muzika takođe igra ključnu ulogu u premošćavanju etničkih podela, posebno kroz programe kao što je **Mitrovica Rock School**.⁶ Od svog osnivanja, Mitrovica Rock School je kontinuirano bio vođen i pohađan od strane mladih muzičara iz obe zajednice grada, severne i južne Mitrovice, u jednakim udelima.

Program se razvija na temelju potreba i zahteva muzičara iz oba dela Mitrovice i postao je najpoznatiji vanškolski program u tom gradu. Njihov inovativan pristup pomirenju i uključivanju manjina pohvalili su međunarodni mediji poput BBC-a, ARD-a i NBC-a.

⁵ <https://www.osce.org/sr/mission-in-kosovo/544912>

⁶ <http://mitrovarockschool.org/>

Iako MRS funkcionise u vrlo politički osetljivom okruženju, njegov uspeh u spajanju zajednica pripisuje se neutralnom pristupu, koji omogućava studentima da se sretnu i povežu na sopstvenim uslovima. Ovaj pristup, uz snažnu podršku zajednice, omogućio je da program nastavi sa radom čak i u vremenima političkih nemira i društvenih potresa.

Mitrovica Rock School je odličan primer kako kreativni, inkluzivni muzički programi mogu biti ključni za izgradnju međukulturnog dijaloga, pomirenje i izgradnju zajedničkog identiteta u podeljenim društvima.

Uz uspeh Mitrovica Rock School, muzički festivali poput **Pirit Festivala** dodatno obogaćuju kulturni pejzaž Severne Mitrovice, promovišući muzičku raznolikost i zajedništvo. Ovaj rok i pank festival pruža priliku lokalnim i regionalnim bendovima da predstave svoj rad i doprinesu buđenju supkulture scene u gradu. Festival je prvi put održan u novembru 2023. godine i privukao je kako lokalne tako i gostujuće bendove, a drugi po redu Pirit Festival održan je 6. i 7. decembra 2024. godine u Mitrovičkoj rok školi, uz učešće osam bendova iz regiona.⁷

U srži kulturnog razvoja severne Mitrovice nalazi se privatni kulturni centar '**Akvarijus**',⁸ koji ima značajan uticaj na kulturnu scenu grada, predstavljajući ključno mesto za kulturni razvoj i izražavanje. Njihov širok spektar aktivnosti, uključujući izložbe, teatarske predstave, koncerte, filmske projekcije i književne večeri, doprinosi bogatoj i raznovrsnoj kulturnoj ponudi grada.

Centar ima kapacitet za realizaciju raznovrsnih programa, uključujući likovnu umetnost, scensku umetnost, muziku, filmsku umetnost, književnost i izdavaštvo, često u sopstvenoj produkciji, a posebno je značajan zbog svoje posvećenosti afirmaciji umetnosti kroz originalne i kreativne pristupe, što uključuje i proizvodnju sopstvenih kulturnih

⁷ <https://radiomitrovicasever.com/2024/12/07/otvoren-drugi-pirit-festival-u-kosovskoj-mitrovici/>

⁸ <https://akvarijus.com/pkc-akvarijus/>

sadržaja, kao i saradnju s lokalnim i međunarodnim umetnicima i grupama.

"Akvarijus" takođe igra važnu ulogu u edukaciji mladih i promociji novih generacija umetnika, kroz razne radionice i škole umetnosti, što doprinosi očuvanju i razvoju kulturne baštine i umetničkog izraza u regionu.

Festival "Zana" koji Akvarijus organizuje u saradnji sa "7 Arte", ima za cilj da prevaziđe jezičke i kulturne barijere, promovišući razumevanje i saradnju među Srbima i Albancima na Kosovu, kroz literaturu i poeziju. Osim književnosti, festival uključuje multimedijalne radionice, filmske projekcije, muzičke večeri i izložbe, pružajući široku platformu za umetnički izražaj i međukulturnu interakciju. Cilj festivala je stvoriti prostor za dijalog, razumevanje i saradnju kroz umetnost i književnost. Festival koji slži kao platforma za pozitivnu promenu i promociju kulturne razmene, takođe naglašava važnost mladih u kulturi i književnosti, podstičući ih da stvaraju i učestvuju u različitim aktivnostima. Tokom godina, "Zana" je okupila raznovrsne autore, kako lokalne tako i međunarodne, a svake godine zbirka poezije koja prati festival svedoči o bogatstvu umetničkog izraza i važnosti ove manifestacije za književnu scenu Kosova i šire.

Dok Festival 'Zana' naglašava književnu saradnju, **Mitrovički festival kulture** proširuje kulturni dijalog kroz niz likovnih, muzičkih i literarnih događaja, obogaćujući kulturni život u Severnoj Mitrovici. Održava se u Severnoj Mitrovici i uključuje raznovrstan program poput likovnih kolonija, izložbi, pesničkih susreta i drugih kulturno-umetničkih aktivnosti.⁹

Džez i bluz festival "North City" je prestižni muzički događaj koji se održava u severnoj Mitrovici. Festival okuplja domaće i međunarodne

⁹ <https://radiokim.net/vesti/kultura/219681-likovnom-kolonijom-poceo-29-mitrovacki-festival-kulture/>

izvođače džez i bluz, a njegova misija je da promoviše muziku kao sredstvo povezivanja zajednica, očuvanja kulture i pružanja prilike za umetničku razmenu.¹⁰

Pored toga, Mitrovički međunarodni džez dani (MIJD)¹¹ su godišnji festival koji se održava u Mitrovici, na Kosovu, i ima za cilj da poveže zajednice kroz džez muziku. Festival transformiše grad u vibrantni kulturni centar, pružajući jedinstvenu priliku ljudima da se okupe, uživaju u nastupima vrhunskih umetnika i iskuse snagu muzike u jačanju jedinstva i kulturne razmene.

Drugo izdanje festivala 2024. godine održano je od 22. do 24. avgusta i okupilo je izvanredne umetnike, među kojima je bila i švedska džez zvezda Gunhild Carling. Fokus festivala je na promociji kulturne raznolikosti, stvaranju inkluzivnog okruženja i slavlju globalne prirode džez muzike

Na kraju, važno je spomenuti da nevladine organizacije sa severa Kosova aktivno rade na promociji međuetničke saradnje i kulture dijaloga i igranju veliku ulogu u organizaciji i podršci kulturnih događaja koji imaju za cilj unapređenje međuetničkog dijaloga i smanjenje predrasuda. Ovi događaji ne samo da obogaćuju kulturni život već i grade poverenje i međusobno razumevanje, čineći kulturu mostom između zajednica.

Mitrovički festival kafe, pod sloganom „Komšija, hajde na kafu“, u organizaciji CBM-a (Community Building Mitrovica) prvi put je održan 29. septembra 2022. godine u neposrednoj blizini glavnog ibarskog mosta.

¹⁰ <https://alternativna.com/18-dzez-i-bluz-festival-north-city/>

¹¹ <https://telegrafi.com/en/mitrovica-international-jazz-days-2024-music-as-a-bridge-of-union-in-the-heart-of-the-city/>

Slika 1– Festival Kafe, glavni most, Severna Mitrovica, 2022 © CBM

Kroz Aktivnost za Pomirenje i Transformaciju Konflikta, podržane od strane USAID-a na Kosovu, događaj je doprineo dobrosusetskim odnosima u Mitrovici i organizovan je kao način da se okupi stanovništvo svih etničkih grupa, bez obzira na poreklo, veru ili identitet, i stvori prostor za zajedničko druženje i međusobno upoznavanje.¹²

¹² <https://kallxo.com/gjate/festivali-i-kafes-modeli-qe-synon-perafrimin-ne-mitrovice/>

NVO ACDC u promociji kulture kao sredstva pomirenja na Kosovu

Kroz projekte usmerene na kulturu, NVO ACDC efektivno koristi umetnički izraz kao način za premošćavanje etničkih i kulturnih podela, čime se jačaju pravda i demokratske vrednosti u multietničkom društvu.

Slika 2 - Nastup benda Something Went Wrong u PKC Akvarijus, 2024 © ACDC

U tom smislu, NVO ACDC aktivno doprinosi kulturnom životu na severu Kosova kroz organizaciju i podršku različitih kulturnih događaja i inicijativa. Jedan od zapaženih događaja koje je ACDC organizovao bio je koncert mitrovičkog benda "Something Went Wrong" u maju 2024. godine, održan u PKC

Akvarijus. Ovaj multietnički bend, čiji članovi dolaze iz različitih zajednica, predstavlja primer uspešne interkulturalne saradnje kroz muziku.¹³

Slika 3 – Predstava Dragana Tešića, PKC Akvarijus, 2024 © ACDC

Melodrama 'S čime, s kime u EU???', autora i izvođača Dragana Tešića, koja je takođe imala za cilj povezivanje zajednica kroz umetnost održana je 2024. godine u kulturnim centrima

Akvarijus i Kadri Kadriu u Mitrovici. Predstava, koja se bavi pitanjem evropskih

¹³ <https://acdc-kosovo.org/sr-latn/vesti/nastup-mitrovackog-benda-something-went-wrong>

integracija, pružila je priliku da se ljudi iz različitih zajednica okupe i uživaju u istom događaju, povezujući na taj način ova dva kulturna centra kroz zajedničko kulturno iskustvo i podršku kulturnoj raznolikosti.

Pored toga, ACDC je u okviru različitih inicijativa organizovao i kulturne posete širom Kosova, uključujući posete Prizrenu, Dečanima, Pećkoj Patrijaršiji i drugim značajnim kulturnim mestima. Ove posete su omogućile učesnicima da bolje razumeju kulturno nasleđe i imale ključnu ulogu u jačanju međusobnog poverenja i promociji vrednosti kulture kao sredstva pomirenja. Kroz ove posete, mladi su imali priliku da se upoznaju sa zajedničkim istorijskim i kulturnim korenima, čime se doprinosi izgradnji međusobnog poštovanja i jačanju stabilnosti i mira u regionu.

Slika 4- Kulturna poseta Prizrenu, 2024, @ACDC

Kroz sve ove inicijative, NVO ACDC je aktivno angažovan u promovisanju kulture kao sredstva za pomirenje, uz stvaranje prostora za međusobno razumevanje i saradnju među različitim zajednicama na Kosovu.

ZAKLJUČAK

Kulturne inicijative imaju dubok uticaj na zajednice, posebno u kontekstu prevazilaženja etničkih i političkih podela koje su ukorenjene u post konfliktnom društvu poput Kosova. Kroz razne kulturne aktivnosti koje su prethodnih godina organizovane na severu Kosovu, stvorena je platforma za međusobno razumevanje, saradnju i pomirenje među različitim zajednicama, čime su postavljeni temelji za izgradnju zajedničkog identiteta i smanjenje tenzija.

Rezultati ovog istraživanja jasno su pokazali da kulturne aktivnosti imaju izuzetno pozitivan uticaj na međukulturno razumevanje i smanjenje etničkih predrasuda. Uz značajan interes za umetnost (89%) i spremnost za saradnju (69%), rezultati pokazuju potrebu za širenjem ponude kulturnih sadržaja, čime bi se ispunili potencijali za unapređenje međukulturnog razumevanja i smanjenje predrasuda.

Međutim, identifikovane su prepreke koje otežavaju veću participaciju u kulturnim aktivnostima, uključujući nedostatak informacija i jezičke barijere, kao i osećaj nesigurnosti pri interakciji s pripadnicima drugih zajednica. Osim toga, prepoznato je da nestabilna politička situacija takođe utiče na međuetničke odnose, što može dodatno komplikovati organizaciju i participaciju u kulturnim događajima. Za prevazilaženje ovih izazova, neophodno je poboljšati komunikaciju, organizovati višejezične događaje i stvarati sigurne prostore za međusobno upoznavanje,

I pored svih izazova, visok nivo spremnosti za učešće i pozitivni efekti kulturnih aktivnosti ukazuju na značaj daljeg ulaganja u kulturne projekte kao sredstva za izgradnju trajnog pomirenja i zajedničkog identiteta. Dalji razvoj ovih inicijativa, uz podršku međunarodnih i nevladinih organizacija, kao i lokalnih vlasti, ključan je za postizanje održivog mira i stabilnosti u regionu.

PREPORUKE:

- ✓ **Povećanje dostupnosti informacija** - Razvijati i ojačati kanale komunikacije putem kojih se informiše o kulturnim događajima, posebno kroz društvene mreže i lokalne medije, kako bi se informacije učinile dostupnijima široj javnosti.
- ✓ **Uloga obrazovanja u promociji međukulturne saradnje** - Škole i univerziteti mogu integrisati teme o kulturnoj raznolikosti i međuetničkoj saradnji u nastavne programe kroz predmete poput građanskog obrazovanja, istorije, umetnosti i društvenih nauka.
- ✓ **Organizovanje višejezičnih događaja** - Omogućiti pristup kulturnim aktivnostima za ljude različitih jezičkih pozadina kroz obezbeđivanje materijala i komunikacije na više jezika.
- ✓ **Fokus na inkluzivnost** - Razviti programe koji ciljano promovišu uključivanje manjinskih i marginalizovanih grupa u sve aspekte kulturnih aktivnosti.
- ✓ **Angažovanje privatnog sektora** - Lokalne organizacije mogu doprineti finansiranju kulturnih projekata kroz sponzorstva i donacije, kao i pružanjem logističke podrške poput obezbeđivanja prostora, tehničke opreme ili promotivnih resursa.
- ✓ **Unapređenje pristupačnosti događaja** - Osigurati da su lokacije i vremena održavanja kulturnih događaja prilagođena potrebama i mogućnostima šire zajednice.
- ✓ **Veći fokus na mlade** - Posebno ciljati mlade ljude kroz inovativne i angažovane kulturne aktivnosti koje privlače njihov interes i uključuju ih aktivno u kreiranje kulturnog sadržaja.
- ✓ **Povećanje broja kulturnih događaja** - Organizovati veći broj kulturnih događaja različitih tipova, kao što su muzički koncerti,

pozorišne predstave i izložbe, kako bi se pokrile različite interesne sfere.

- ✓ **Istraživanje i praćenje efekata** - Redovno sprovesti istraživanja i analize kako bi se pratili efekti kulturnih događaja na međukulturno razumevanje i prilagodili programi na osnovu prikupljenih podataka.
- ✓ **Stvaranje održivih partnerstava** - Raditi na stvaranju i održavanju dugoročnih partnerstava između kulturnih institucija, lokalnih vlasti, obrazovnih ustanova i privatnog sektora kako bi se podržao razvoj i širenje kulturnih aktivnosti.

"Promovišući međukulturnu razmenu i razumevanje, možemo pretvoriti kulturnu raznolikost u resurs za izgradnju mirnih, inkluzivnih društava".

- Irina Bokova, bivša generalna direktorka UNESCO-a.